

Tanulmánykötet a nyitottság felé fordulás jegyében
Lényegre törő bekezdések Kántás Balázs *Fordulópont – Esszék,*
***tanulmányok, kritikák* című tanulmánykötetéről**

Kántás Balázs esszéket, kritikákat és tanulmányokat egyaránt tartalmazó kötete, a *Fordulópont*¹ több szempontból is figyelemre méltó munka, mely a szerző elmúlt három évben írott, hosszabb-rövidebb lélegzetű írásait tartalmazza.

A kötet három nagyobb egységre tagolódik, melyek közül az első esszéket és tanulmányokat, a második irodalomtudományi tárgyú szakkönyvkritikákat, míg a harmadik szépirodalmi tárgyú kritikákat foglal magában. A könyv első, *Teória – mi végre?* címet viselő blokkja elsősorban a textuscentrikus, szövegközeli olvasás, a *close reading* eszköztárát használó, kilenc nagyobb terjedelmű esszéből és tanulmányból áll össze. Ezek közül csak hármat emelnék ki, korántsem találomra. Elsőként említeném a *Költő a paradigmák felett* című² (19–47. oldal), Bíró József, a magyar neoavantgárd poézis nagy öregének életművének reprezentatív darabjait három tételben elemző tanulmányt, elsősorban a politikum és a képviselőség kérdéskörére kihegyezve. Kántás igen találó, eredeti jellemzését adja Bíró József meg-nem-alkuvást hirdető, minden körülmények között humanista és örök ellenzéki költészetének, s teszi ezt nem annyira a kritikai recepció vagy elméleti megfontolások alapján, hanem sokkal inkább a magukat olvasató pusztá versszövegekre hagyatkozva. Felettebb érdekes és invenciózus szöveg továbbá a tanulmány (78–88. oldal), mely Rába György *A szép hűtlenek* immár klasszikus, valamint Józan Ildikó, a jeles kortárs magyar irodalomtörténész *Mű, fordítás, történet* című fordításelméleti és -történeti monográfiáinak összehasonlítására

¹ Hivatkozott kiadás: KÁNTÁS Balázs, *Fordulópont. Esszék, tanulmányok, kritikák*, Budapest, Napkút Kiadó, 2014.

² A tanulmány eredeti megjelenési helye: KÁNTÁS Balázs, *Költő a paradigmák felett. Bíró József költészetéről három tételben*, Kurátsi, 2013/12. <http://kurazsifolyoirat.hu/index.php/kezdoalap/gorcsó/1323-koelt-a-paradigmak-felett.html>

vállalkozik, főként elméleti és szemléleti nézőpontból.³ S bár a szöveg elismeri, hogy Rába György állításai bizonyos szempontból a mai fordításelmélet(ek) által meghaladottnak tekinthetők, igen bölcsen a mai napig való használhatóságukat, s adott esetben aktualitásukat sem veti el. Kiemelném továbbá *Az irodalomtudományi paradigmaváltásról* című, egyébiránt a szerző (*Contra-*)*Theoria* címet viselő korábbi karcsú tanulmánykötetében szinte változatlan formában ugyancsak (97–107. oldal) publikált kimerítő értékelő elemzést⁴ Szepes Erika legutóbbi három tanulmánykötetéről, melyek: *A mocskos mesterség – gondolatok a paradigmaváltásról*, *Tizenhét szótag – esszék és elemzések, valamint A hagyományember – Turczi István költészetének mélyrétegei*. A látszólagos tematikai variabilitás, a (poszt)modern magyar költészetéről írott tanulmányok, a haiku mint műfaj magyar irodalomban betöltött szerepének vizsgálata, valamint a Turczi István költészetének poétikai sajátosságait elemző írások mellett mindhárom kötetnek közös vonása, hogy vitát folytatnak a kortárs magyar irodalomtudomány olykor bizony valóban teóriacentrikusnak ható hermeneutikai-recepcióesztétikai irányzatával.

A kötet második, *Szakmai szemmel* című tematikus egysége humántudományi, ezen belül jórészt irodalomtudományi szakkönyvekről írott értékelő kritikákat tartalmaz, melyek meglepő változatosságot mutatnak, ami a kortárs magyar irodalomtudományi gondolkodás paradigmáit illeti. Elsőként okvetlenül kiemelném Szigeti Csaba, a magyar verstan nemzetközi hírű szakértőjének három paradigmatisz szakkönyvéről írott, a szerző szavaival élve „megkésett”, elmélyült kritikát (*Tudományos triptichon*, 127–138. oldal)⁵. *A hímfarkas bőre – A radikális archaizmus a mai magyar költészetben*, a *Mint egy elefánt – Az OuLiPo formaművészetéről*, valamint a *Magyar versszak* három olyan kortárs magyar irodalomtudományi szakmunka, melyek alapjaiban határozták és határozzák meg a magyar irodalomtudósok egy jelentős részének gondolkodását a kortárs magyar líra tendenciáiról, az

³ A tanulmány eredeti megjelenése: KÁNTÁS Balázs, *Rába György A szép hűtlenek és Józán Ildikó Mű, fordítás, történet című fordítástörténeti monográfiáinak szemléleti és elméleti összehasonlítása*, Kurázs, 2013/9.

<http://kurazsifolyoirat.hu/index.php/kezdolap/gorcso/1179-raba-gyorgy-a-szep-hutlenek-es-jozan-ildiko-m-forditas-toertenet-cim-forditastoerteneti-monografiainak-szemleleti-es-elmeleti-oesszehasonlitas.html>

⁴ A kritika eredeti megjelenési helye: KÁNTÁS Balázs, *Az irodalomtudományi paradigmaváltásról: Szepes Erika három szakkönyve ürügyén*, Kurázs, 2014/2. <http://archivum.kurazsifolyoirat.hu/index.php/home/2014-februar/446-kantas-balazs-az-irodalomtudomanyi-paradigmavaltasrol-szepes-erika-harom-szakkonyve-urugyen>

⁵ A kritika eredeti megjelenési helye: KÁNTÁS Balázs, *Tudományos triptichon - Egy irodalomtudósi életmű három állomása: Megkésett megjegyzések Szigeti Csaba professzor három paradigmatisz szakkönyvéről*, Kurázs, 2013/8. <http://kurazsifolyoirat.hu/index.php/kezdolap/szemle-lo/1184-tudomanyos-triptichon-egy-irodalomtudosi-eletm-harom-allomasa.html>

OuLiPo-ról, illetve a strofikáról, s érzésem szerint valamennyire a fiatal irodalmár, Kántás Balázs gondolkodását is. Egy kritika többek között elmélyülten értékeli Kappanyos András *Hová tűnt a huszadik század?* című tanulmánykötetét, kimutatva, hogy az jóval több, mint afféle válogatott / tematikus tanulmánykötet, hiszen olyan kérdéseket tesz fel és válaszol meg, melyek alapjaiban határozzák meg a huszadik századról, mint irodalomtörténeti korszakról való gondolkodásunkat (*Távolságtartó közelítés az elmúlt évszázad irodalmához*, 139-145. oldal)⁶. Figyelemre méltó írás továbbá a Menyhért Anna tanulmánykötetéről írott értékelés, az *Alternatív női irodalomtörténet?* (169-174. oldal)⁷, melyben a recenzens bátor és kissé provokatív módon kérdőre vonja a recenzált szerző művét, hogy vajon ténylegesen konstruálható-e a modernség magyar irodalmának keretein belül egyfajta alternatív női irodalomtörténeti hagyomány, vagy ez a konstrukció pusztán bizonyos szerzők önkényes előtérbe helyezésének eredményre? De a teljesség igénye nélkül olyan könyvekről olvashatunk a blokkon belül értékelő kritikákat, mint Szegedy-Maszák Mihály Kosztolányi-monográfiája (146-148. oldal)⁸ Kulcsár Szabó Ernő *Megkülönböztetések* című tanulmánykötete (155-157. oldal)⁹, vagy éppen olyan, e kritika írásának idején igencsak fiatal irodalomtörténészek, a recenzens nemzedéktársai, mint Soltész Márton *Működés* (158-163. oldal)¹⁰ és J. Szabó Piroska *A magyar üveggyöngyjátékosok* (164-168. oldal)¹¹ című

⁶ A kritika eredeti megjelenési helye: KÁNTÁS Balázs, *Távolságtartó közelítés az elmúlt évszázad irodalmához?* Kappanyos András: *Hová tűnt a huszadik század?*, Apokrif Online 2014. 02. 03. <http://apokrifonline.wordpress.com/2014/02/03/tavolsag tarto-kozelites-az-elmult-evszazad-irodalmahoz-konyvkritika/>

⁷ A kritika eredeti megjelenési helye: KÁNTÁS Balázs, *Alternatív női irodalomtörténet?: Menyhért Anna Női irodalmi hagyomány című kötetéről*, Apokrif Online 2013. 12. 21. <http://apokrifonline.wordpress.com/2013/12/21/alternativ-noi-irodalomtortenet-konyvkritika/#more-9213>

⁸ A kritika eredeti megjelenési helye: KÁNTÁS Balázs, *Korszerű és újszerű Kosztolányi-portré: Szegedy-Maszák Mihály Kosztolányi Dezső című monográfiájáról*, Kurácsi, 2014/1. <http://archivum.kurazsifolyoirat.hu/index.php/home/2014-janu ar/435-kantas-balazs-korszeru-es-ujszeru-kosztolanyi-portre-megkesett-beke zdesek-szegedy-maszak-mihaly-kosztolanyi-dezso-cimu-monografiajarol>

⁹ A kritika eredeti megjelenési helye: KÁNTÁS Balázs, *Megkülönböztetések. Kulcsár Szabó Ernő legújabb tanulmánykötetéről*, Apokrif Online 2010. 06. 07. <http://apokrifonline.wordpress.com/2010/06/07/viharsarok-megkulonboztetesek-kulcsar-szabo-erno-legujabb-tanulmanykoteterol/>

¹⁰ A kritika eredeti megjelenési helye: KÁNTÁS Balázs, *Kultúratudományi szintéziskísérlet?: Bekezdések Soltész Márton Működés című kötetéről*, Kurácsi, 2013/8. <http://kurazsifolyoirat.hu/index.php/kezdolap/szemle-lo/1109-kulturatudomanyi-szintezis-kiserlet.html>

szakkönyvei. A szerteágazó irányultságú irodalomtudományi szakmunkák értő ismertetése és értékelése ugyancsak a recenzens kivételes műveltségét és szakmai nyitottságát bizonyítja, miként arra egyébiránt Szepes Erika is kitér a szerző *Nyelv/Rács/Törés – Közelítések Paul Celan költészetéhez* című monográfiájáról írott recenziójában.

A harmadik, kissé talán lezser módon *Egy kis szépirodalom* címmel ellátott blokk jórészt nemrégiben írott és publikált kortárs magyar szépirodalmi tárgyú kritikák gyűjteménye. Olvashatunk itt olyan fiatal költők első versesköteteiről, Nagypál István *A fiúkról* (177–182. oldal)¹², Korpa Tamás *Egy híd térfogatóról* (183–187. oldal), vagy éppen Horváth Tivadar *Ahol út nincs...* (188–194. oldal) című debütáló versesköteteiről¹³. Merőben más poétikai elképzelések alapján alkotó fiatal szerzők, ám a nyitottság jegyében mégis mindhárman jórészt pozitív értékelést kaptak. A szépirodalmi kritikák közül talán egyúttal a legérdekesebb és legelmélyültebb elemzés Erdős Virág *ezt is el* című, afféle lírai sikerkönyvvé avanszált (aktuál)politikai tematikájú verseskötetéről írott kritika (*A költő ezt is el... ...túlozta?*, 195–202. oldal)¹⁴, mely merész és meglepő módon elégedetlennek bizonyul a kritikai recepció által egyébként jórészt nagyra értékelt művel. Hasonlóan elmélyült, invenciózus, már-már irodalmi esettanulmányba hajló kritikusi értékelést olvashatunk a könyv vége felé Turczi István *Minden kezdet* című regényéről, mely afféle szokatlan beavatásregényként olvastatja magát (*A töredékes történet teljessége*, 227–234. oldal)¹⁵. A szépirodalmi kritikák blokkjának érdekessége és pozitívuma, hogy a szerző itt sem látszik kizárólagosan elköteleződni valamely kortárs magyar irodalmi kánon felé – megítélésem szerint megállapításait sokkal inkább a józan esztétikai értékítélet, semmint a különböző irodalmi trendek iránti elfogultság határozza meg, ez a fajta kvázi-objektivitás pedig, már ha

¹¹ A kritika eredeti megjelenési helye: KÁNTÁS Balázs, *A magyar üveggyöngyjátékosok nyomában: J. Szabó Piroska kismonográfiájáról*, Kurázi, 2013/5. <http://kurazsifolyoirat.hu/index.php/kezdolap/szemle-lo/1029-a-magyar-ueveggyoengyjatekosok-nyomaban.html>

¹² A kritika eredeti megjelenési helye: KÁNTÁS Balázs, *Az ismerős idegen érintése: Nagypál István: A fiúkról*, Új Forrás, 2014/2, 52-56.

¹³ A kritika eredeti megjelenési helye: KÁNTÁS Balázs, *Én-keresés, létharc, gondviselés: Horváth Tivadar Ahol út nincs... című verseskötetéről*, Kurázi, 2013/8. <http://kurazsifolyoirat.hu/index.php/kezdolap/szemle-lo/1110-en-kereses-letharc-gondviseles.html>

¹⁴ A kritika eredeti megjelenési helye: KÁNTÁS Balázs, *A költő ezt is el... ...túlozta?: Erdős Virág ezt is el című verseskötetéről*, Kurázi, 2013/10. <http://kurazsifolyoirat.hu/index.php/kezdolap/szemle-lo/1229-a-koelt-ezt-is-el-tulozta.html>

¹⁵ A kritika eredeti megjelenési helye: KÁNTÁS Balázs, *A töredékes történet teljessége. Turczi István Minden kezdet című regényéről*, KönyvPub 2013. december 29. <http://www.konyvpub.hu/author/kantas-balazs/>

létezik ilyen az irodalomkritikában, mindenképpen egy fiatal irodalomkritikus pozitív tulajdonságaként értékelhető.

A kötet irodalomról való gondolkodását mind az esszék és tanulmányok, mind a szakkönyvkritikák, mind pedig a szépirodalmi tárgyú kritikák terén alapvetően a nyitottság és a valamely teoretikus paradigma melletti kizárólagos el-nem-köteleződés jellemzi – lényegre törő, józan, ugyanakkor az esetek nagy részében igencsak frappáns, eredeti megállapításokat megfogalmazó esettanulmányai, értékelései, elemzései szinte mind valamiféle jó értelemben vett eklekticizmus jegyében íródtak. A *Fordulópont* a maga nyitottságával együtt fontos, figyelemre mindenképpen érdemes állomása a legifjabb irodalomkritikus-irodalomtörténet- és irodalomtudományi gondolkodási áramlatainak, melyben immár kikristályosodni látszik egy fiatal, korábbi írásaiban olykor még a kialakulatlanság benyomását keltő kritikus irodalomról való gondolkodása. Kántás Balázs pályáján úgy érzem, a kötet címéhez híven valóban egyfajta *fordulópont*ról beszélhetünk, hiszen a szerző egykoron (irodalom)elméletorientált, a hermeneutika és a recepcióesztétika irányába tendáló gondolkodás átfordulni látszik egy sokkal nyitottabb, az irodalmi műalkotásokat a maguk puszta *szövegiségében* tisztelő és értelmező, a szövegközeli olvasás lehető legnemesebb hagyományait szem előtt tartó, olykor esszéisztikus és jó értelemben eklektikus gondolkodásmódba.